

Auteur: Hans Bouwman | Beeld: Evelyn Derksen, Wouter van Eck en Pieter Jansen (Stichting Voedselbosbouw)

SCHIJNDEL KRIJGT GROOTSTE VOEDSELBOS VAN EUROPA

‘Serieuze agrarische voedselproductie is mogelijk’

Het grootste voedselbos van Europa is te vinden in Nederland. Als het helemaal gereed is tenminste. Begin dit jaar ging de schop de grond in bij twee percelen, aan de Boschweg en Hardekamp in Schijndel. Het bos wordt circa twintig hectare groot en is ontstaan uit een samenwerking tussen Voedselbosbouw Nederland, gemeente Meijerijstad, Groen Ontwikkefonds Brabant en HAS Hogeschool. De man achter het voedselbos is, hoe kan het ook anders, Wouter van Eck, de man die in Groesbeek jaren geleden startte met het eerste voedselbos van Nederland.

In voedselbossen wordt landbouw gecombineerd met natuur voor een duurzame voedselproductie. Afhankelijk van het seizoen varieert de oogst van diverse soorten fruit, noten, zaden en groenten tot wortels, knollen, paddenstoelen, eetbare bloemen en honing. Een voedselbos is volledig zelfvoorzienend en klimaatbestendig, vertelt Wouter van Eck die het bos in Schijndel samen met Evelyn Derksen heeft ontworpen. Beiden zijn medeoprichter en bestuurslid van de Stichting Voedselbosbouw Nederland. 'We willen laten zien dat in een voedselbos een serieuze agrarische voedselproductie mogelijk is', zegt Van Eck. 'Een dergelijk systeem heeft wel tijd nodig. Na de aanleg heb je de eerste drie jaar geen oogst; daarna kun je bramen en bessen oogsten. Na ongeveer acht jaar volgt een forse toename van producten. Maar bijvoorbeeld noten kun je pas oogsten na vijftien jaar.'

Polycultuur

De inrichting van het voedselbos in Schijndel sluit aan bij het historische cultuurlandschap dat in deze regio lang heeft bestaan: een combinatie van bomenrijen (met name populieren) en relatief kleinschalige agrarische kavels. Afgelopen januari en februari zijn de hagen voor het voedselbos aangeplant. De tijd tot november wordt gebruikt om nog diverse vergunningen te verwerven, het plantgoed te bestellen, het ontwerp verder uit te werken en onderzoek te doen naar klimaat en biodiversiteit door de HAS Hogeschool Nederland en het Nederlands Instituut voor Ecologisch Onderzoek in Wageningen. In november en december wordt er weer aangeplant.

Dat Van Eck betrokken is bij het project, is niet vreemd. Want wie voedselbos zegt, zegt Wouter van Eck. Hij leek aanvankelijk na zijn studie politicologie een andere toekomst tegemoet te gaan, maar een trip naar Afrika, in het kader van zijn afstudeerproject, veranderde zijn toekomstplannen. Hij zag in Kenia een mislukt experiment met maisteelt, terwijl de lokale bevolking even verderop allerlei eetbare producten uit een goed ontwikkeld bos aan het oogsten was. Voor Van Eck de constatering dat een polycultuur meer revenuen oplevert dan een monocultuur. Van Eck, die in Engeland een studie Advanced Forest Gardening volgde, startte in 2009 samen met Pieter Jansen op een kale maisakker in het Groesbeekse dorp De Horst met een voedselbos; Ketelbroek, zoals het bos heet, is 2,42 hectare groot en

bevat volgens Van Eck de grootste collectie eetbare bomen en struiken van Nederland. De succesvolle ontwikkeling van Voedselbos Ketelbroek was aanleiding om Stichting Voedselbosbouw op te richten. Deze organisatie houdt zich vooral bezig met het ontwerpen, aanleggen en beheren van voedselbossen. Inmiddels staat Van Eck bekend als voedselbosdeskundige.

Nederland telt circa honderd voedselbossen – eind mei is een voedselbos in Zeewolde geopend – de meeste klein (halve hectare) en gerund door hobbyisten. Het voedselbos dat in Schijndel komt, wordt het grootste in Europa met een oppervlakte van twintig hectare, verdeeld over twee percelen (zestien en vier hectare).

Weinig onderhoud

In tegenstelling tot Ketelbroek, waar de aanplant door elkaar staat, worden in Schijndel bomen en struiken in strakke rijen geplant zodat er later eenvoudiger machinaal geplukt kan worden. Hoewel Schijndel bijna tien keer groter wordt, komen er minder variëteiten te staan dan in Groesbeek: circa 60 tegen 350 in Ketelbroek. Er is voor gekozen om alleen maar soorten te kiezen die zich volgens Van Eck bewezen hebben. De ontwikkeling van een voedselbos zoals dat er in Schijndel uit gaat zien, is een gevolg van de wet op de stimulerende achterstand, zoals Van Eck zegt.

De ontwikkeling van voedselbossen in Europa komt voort uit de ideeën over forest gardening, agroforestry (boslandbouw) waarbij actief beheren van bomen wordt gecombineerd met landbouw of veeteelt, en alley cropping (laanteelt) waarbij tussen rijen bomen akkerbouwgewassen verbouwd worden. Een voedselbos gaat een stap verder. Er komen in het voedselbos alleen meerjarige gewassen; eenjarige gewassen sluiten volgens Van Eck een gesloten kringloop uit. In het voedselbos wordt ook geen gebruik gemaakt van zware machines, (kunst-) mest, bestrijdingsmiddelen en irrigatie. Een traditionele akker wordt regelmatig bemest en geploegd; in een voedselbos zorgt de natuur zelf voor voedingsstoffen en een goede bodemstructuur. 'De bodem herstelt zichzelf en is bestand tegen klimaatextremen zoals nat en droog. Bovendien vraagt een voedselbos weinig onderhoud; alles groeit vanzelf. En er komen geen dieren in het bos. Ja insecten, veel insecten. Een voedselbos is een polycultuur – dat is een eis – waar vogels en insecten onderdeel zijn van het systeem.'

Voedselbossen kunnen volgens Van Eck ook in een stedelijke omgeving worden aangelegd, maar dan met een meer recreatieve functie

Maar een voedselbos is niet combineerbaar met veehouderij. Als je het gaat afrasteren, gaat het systeem stuk.'

Pachtcontract

Bij de aanleg van het voedselbos in Schijndel zijn veel vrijwilligers betrokken. Op de informatieavond november vorig jaar, kwamen circa tachtig mensen af. Bij de eerste plantdag, medio januari, waren dertig vrijwilligers aanwezig die bereid waren mee te helpen aan het project. In totaal werken ruim honderd mensen mee. De aanleg van een voedselbos vereist wel discipline zegt Van Eck. 'Ik heb tegen de vrijwilligers gezegd: er is hier geen basisdemocratie. Er is geen ruimte voor spontane invallen. Bij de plantdagen die we

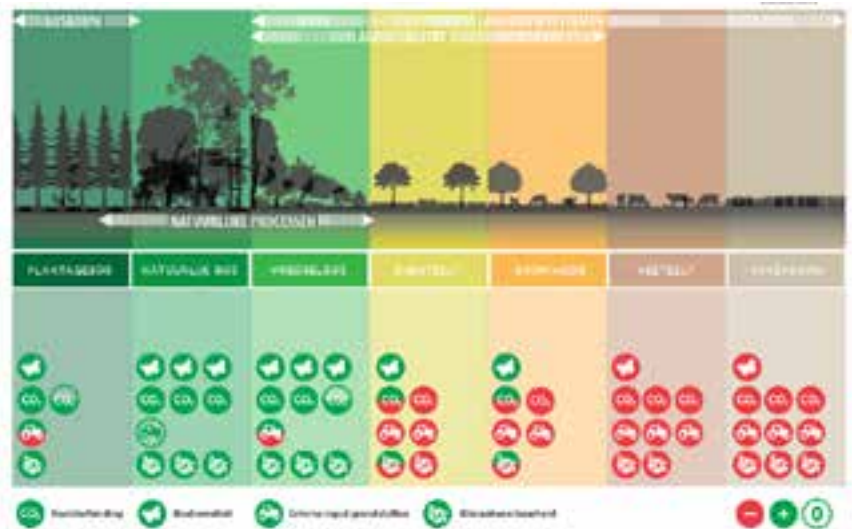
hebben gehad hadden we een soort rayonhoofden die een groep vrijwilligers begeleiden.’

De provincie Noord-Brabant is eigenaar van de grond in Schijndel; de Stichting Voedselbosbouw heeft een pachtcontract voor twintig jaar. Volgens Van Eck een marktconforme pacht. Omdat de eerste vijf jaar er weinig oogst (dus inkomsten) is, wordt in die periode geen pachtgeld betaald, maar wordt dat bedrag uitgesmeerd over vijftien jaar. Studenten van de HAS Hogeschool in Den Bosch houden de boekhouding in de gaten om te zien of een voedselbos als commerciële onderneming kan bestaan. Het plantgoed voor het voedselbos wordt gefinancierd door de provincie.

Voedselbossen kunnen volgens Van Eck ook in een stedelijke omgeving worden aangelegd, maar dan met een meer recreatieve functie. Als voorbeeld noemt hij voedselbos Novio in Nijmegen waar twee jaar geleden een openbaar park is aangelegd van circa 1,5 hectare. Door het terrein loopt een kiezelpad en bezoekers kunnen zelf tuinkruiden of eetbare bloemen plukken. Het voedselbos in Schijndel wordt besloten, al worden sommige delen ingericht voor recreatie. ‘Een soort openbare etalage van 1,6 hectare waarin bezoekers kunnen recreëren en kennis kunnen maken met een voedselbos.’

Cateringorganisatie

Van Eck is er vast van overtuigd dat een voedselbos op termijn een goed alternatief is voor de traditionele landbouw. De opbrengst van een hectare voedselbos kan volgens hem op termijn groter zijn dan die bij de traditionele landbouw. Inmiddels is voor Schijndel een alliantie gesloten met Vitam, een cateringorganisatie die aan circa tweehonderd restaurants binnen bedrijven, campussen,

ziekenhuizen en horeca levert. ‘Een voedselbos is een van de mogelijke oplossingen van het voedselprobleem in de wereld. Voor mij hoeft de Nederlandse landbouw niet voor honderd procent uit voedselbossen te staan; met veertig procent ben ik al tevreden.’

Op pagina 14 leest u het artikel ‘Voedselbos, wat is dat nu precies?’

Over Wouter van Eck

Wouter van Eck (53), geboren in Ulft, studeerde in Nijmegen politicologie en was daarna docent Ontwikkelingsstudies op de Nijmeegse universiteit. In het kader van zijn afstudeerproject maakte hij in Afrika kennis met bossen die hoogwaardig voedsel opleveren en zag de potentie in van bossen als landbouwmethode. Na diverse functies binnen Milieudefensie

werd hij directeur van Floron (kennisinstituut inheemse flora). Hij volgde in Engeland de cursus Advanced Forest Gardening bij de Agroforestry Research Trust van Martin Crawford en begon in 2009 begon met voedselbos Ketelbroek in Groesbeek. Hij is voorzitter van Stichting Voedselbosbouw Nederland en betrokken bij de aanleg van diverse voedselbos-

sen in Nederland. Als nevenfunctie was hij van 1998 tot 2014 voor GroenLinks achtereenvolgens gemeenteraadslid in Nijmegen en Statenlid in Gelderland. Dit jaar won Van Eck de publieksstemming voor de verkiezing van Plattelandsponier van de VPRO.